

1. Referentie

Referentie	Van Keer, S., Bettens, C. & Buysse, B. (2004). <i>Enquête naar het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar. Voorjaar 2004</i> . Onuitgegeven onderzoeksrapport, Kind en Gezin (Brussel).
Taal	Nederlands
ISBN - ISSN	/
Publicatievorm	Onderzoeksrapport

2. Abstract

Ter ondersteuning van haar beleid organiseert Kind en Gezin regelmatig een enquête naar het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan drie jaar in Vlaanderen. In dit rapport worden de resultaten van de enquête in 2004 (februari) voorgesteld en wordt een vergelijking gemaakt met de resultaten van de enquête van 2002 (oktober). Het rapport spits zich in deel 1 toe op kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar waarna in deel 2 de kinderen tussen 1 maand en 3 maanden van naderbij bekeken worden. Hierbij wordt telkens een overzicht gegeven van het gebruik van opvang en van de keuze voor een bepaald type opvangvorm. Ook het gebruik van atypische opvang werd in dit rapport opgenomen. Verder wordt in deel 3 gekeken naar opvangsituaties- en gebruik bij ziekte van kinderen. Er wordt extra aandacht geschonken aan het gebruik van opvang door kansarme en allochtone gezinnen. Tot slot werd de enquête, tegenover de vragenlijst in 2002, uitgebreid met een rubriek over de gezins- en werksituaties van de ouders.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Kinderopvang
Trefwoord(en)	Voorschoolse opvang, kansenongelijkheid

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	Kind en Gezin
Onderzoeker(s)	Stijn Van Keer, Cynthia Bettens en Bea Buysse Kind en Gezin Hallepoortlaan 27 1060 Brussel Tel: 02/533.14.11 Fax: 02/534.13.82 info@kindengezin.be www.kindengezin.be

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	Vergelijking van het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in 2002 en 2004. Hoeveel ouders maken gebruik van kinderopvang? Hoe vaak en hoeveel uren per week? Welke opvangvorm wordt gebruikt? (formele of informele opvang, gesubsidieerd of zelfstandig) Wat gebeurt er als er een kindje plots ziek wordt? Hoe zit het met de opvang op de zogenoemde moeilijke momenten?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeks- methode	In de periode van 2 februari tot 22 februari werd een aselecte steekproef van kinderen tussen 1 maand en 3 jaar uit het Vlaams Gewest bevraagd omtrent het gebruik van kinderopvang gedurende een week. Om de evoluties in het gebruik van kinderopvang gericht te kunnen opvolgen, werd ervoor geopteerd om in het voorjaar van 2004 opnieuw een enquête uit te voeren, met dezelfde definitie en volgens dezelfde methodiek als de bevraging van 2002. De vragenlijst werd enkel uitgebreid met de gezinssituatie en de werksituatie van de ouders. Wegens de goede ervaringen met de twee vorige enquêtes (in 2001 en 2002) werd opnieuw gekozen voor een telefonische enquête bij de niet-kansarme en autochtone gezinnen. De telefonische enquêtering werd uitgevoerd door onderzoeksbureau DIMARSO in Brussel. Vanuit de te verwachten lage respons bij een telefonische enquête werden de kansarme en de allochtone gezinnen niet in de telefonische bevraging opgenomen, maar werden deze gezinnen zoals in het verleden door de regioverpleegkundigen bevraagd. De afname van de vragenlijst gebeurde bij de gezinnen thuis. De regioverpleegkundigen konden ook een beroep doen op interculturele medewerkers of ervaringsdeskundigen. Dit zowel om de respons te verhogen als om de respondenten – indien nodig – te helpen door het vertalen en verduidelijken van de vragen en antwoorden. Voor de telefonische en mondelinge enquêtes werd dezelfde vragenlijst gehanteerd.
Onderzochte groep	Aselecte steekproef uit alle kinderen van 1 maand tot 3 jaar oud, wonend in het Vlaamse Gewest, ook kinderen wonend in een kansarm gezin en allochtone kinderen, en zowel kinderen die preventief gevolgd worden op de consultatiebureaus van Kind en Gezin als kinderen voor wie dit niet het geval is. Telefonische bevraging bij 4605 gezinnen. De respons bedroeg 80,4% van de initiële steekproef. In de mondelinge bevraging werden 736 enquêtes gerealiseerd. De respons bedroeg 81,7%.
Bereik	Regionaal (Vlaanderen)

7. Resultaten

Kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar	- Gebruik van opvang: Bijna 66% maakt gebruik van opvang: 55,7% wordt regelmatig toevertrouwd aan derden (familie, opvanggezin of kinderdagverblijf), 10,1% wordt beperkt opgevangen en 34,2% maakt er geen gebruik van. In vergelijking met 2002 is het regelmatig gebruik van opvang toegenomen, het beperkt gebruik is net als geen gebruik licht gedaald. Kinderen tussen 1 jaar 6 maanden en 2 jaar worden het frequentst regelmatig opgevangen (62,7%). In de leeftijdscategorieën 3 maanden tot 6 maanden en 2 jaar 6 maanden tot 3 jaar ligt regelmatig gebruik het laagst, respectievelijk 32,7% en 45,1%. Globaal bedroeg het regelmatig gebruik in de groep kinderen van 3 maanden tot 2 jaar 6 maanden 58,2% en het beperkt gebruik 9,4%. Voor kinderen vanaf 2,5 jaar wordt minder frequent gebruik gemaakt van opvang. 47,8% gaat gedurende de volledige schoolweek naar de kleuterschool (een stijging van meer dan 7% tegenover 2002) en 32,8% gaat maar niet volledig. Kinderen die nog niet naar school gaan, worden regelmatig opgevangen. In vergelijking met 2002 is het regelmatig gebruik door kinderen die al naar school gaan, gestegen. Het regelmatig gebruik door niet-schoolgaande kinderen is gestegen met meer dan 10%. 7 op 10 worden deeltijds opgevangen. In vergelijking met 2002 is het aandeel voltijdse opvang minimaal afgenomen. - Instantie die opvang op zich neemt: Bij regelmatige gebruikers van opvang gebeurt de opvang in hoofdzaak buitenshuis. 4,8% wordt thuis opgevangen, dit is een lichte daling tegenover 2002. De opvang gebeurt in belangrijke mate door het informele netwerk: een derde (33%) worden opgevangen in familieverband. Op de tweede plaats komen de opvanggezinnen met 24,9%. Erkende kinderdagverblijven staan in voor 11,5%. Zelfstandige opvanggezinnen verzorgen 11,8% van de opvang. 14,4% wordt opgevangen door een zelfstandig kinderdagverblijf. 0,6% wordt buitenshuis opgevangen en niet gemeld bij Kind en Gezin. De buitenschoolse opvang is weinig omvangrijk (1,6%). Binnen de groep van 2,5 tot 3-jarigen echter wordt 10,1% in de school of in een IBO opgevangen. Het relatieve aandeel van de verschillende opvangvormen is gewijzigd ten opzichte van 2002. 37,2% van de kinderen wordt opgevangen in door Kind en Gezin gesubsidieerde opvang. Dit is een afname van 5% sinds 2002. Meer dan 70% van de kinderen wordt opgevangen in een gezinsmilieu, dit is een lichte daling tegenover 2002. 36,8% van de kinderen die regelmatig gebruik maken van opvang, doet een beroep op een tweede opvanginstantie. Voor bijna driekwart zijn dit de grootouders of andere familieleden. Bijna 5% maakt gebruik van een derde opvanginstantie.
---	---

	Voor ongeveer twee derde van de regelmatige gebruikers, 56,2%, vervullen de grootouders een opvangfunctie, hetzij de belangrijkste, hetzij eerder aanvullend. Het gebruik van opvang verschilt naargelang de provincie en de arrondissementen. Het aandeel gesubsidieerde opvang is het laagst in West-Vlaanderen (33,6%) en het hoogst in Limburg (41,9%). In vergelijking met 2002 is het relatieve aandeel van de gesubsidieerde opvang in elke provincie gedaald. Ook de opvang in een gezinsmilieu is in alle provincies gedaald, behalve in Limburg. Bijna tweederde van de beperkte gebruikers wordt opgevangen door grootouders of andere familieleden. Dit is bijna dubbel zoveel als bij de regelmatige gebruikers. Ruim een tiende wordt opgevangen door een opvanggezin van een dienst. Bijna 7 op 10 worden opgevangen binnen de informele sector. Meer dan 90% wordt opgevangen in een gezinsmilieu.
Gebruik van de instanties voor opvang	Bij de regelmatige gebruikers gebeurt opvang hoofdzakelijk buitenshuis en door het informele netwerk: 33% wordt opgevangen in familieverband, waarvan 31% door grootouders en 2% door andere familieleden. Op de tweede plaats staan opvanggezinnen aangesloten bij een dienst (24,9%), op de derde plaats zelfstandige erkende kinderdagverblijven onder toezicht van Kind en Gezin (13,7%). 37,2% wordt opgevangen in door Kind en Gezin gesubsidieerde opvang. Het relatieve aandeel hiervan is ten opzichte van 2002 significant afgenomen.
Kinderopvang en kinderen uit een kansarm gezin en allochtone kinderen	Kansarme gezinnen maken minder regelmatig gebruik van opvang. Ook allochtone gezinnen maken minder gebruik van opvang. In vergelijking met 2002 is het gebruik van opvang bij beide groepen gestegen. Kansarmen maken meer gebruik van informele opvang (42,1% wordt opgevangen door grootouders of andere familieleden) en van erkende kinderdagverblijven (21,8%). Indien ze formele opvang gebruiken, gaat het in hoofdzaak om gesubsidieerde. Allochtonen maken meer gebruik van erkende kinderdagverblijven (24,9% tegenover 10,3% bij autochtonen). Allochtonen maken daarentegen minder gebruik van opvang door grootouders (26,2% tegenover meer dan 30% bij autochtonen) en van een opvanggezin van een dienst (16,4% tegenover 25,7% bij autochtonen).
Het gebruik van atypische opvang	Meer dan een derde (35,4%) van de kinderen die regelmatig opvang gebruiken, maakt minstens vanuit één oogpunt gebruik van atypische opvang. Tegenover 2002 is het gebruik van de atypische opvang niet significant gestegen. In de leeftijdscategorie van 2 jaar en 6 maand tot 3 jaar ligt het gebruik van atypische opvang het hoogst. Het gebruik van atypische opvang ligt het hoogst in West-Vlaanderen en het laagst in Vlaams-Brabant. Er is een significant verschil naargelang de gebruikte opvanginstantie. Kinderen die gebruik maken van atypische opvang zijn kinderen die voornamelijk opgevangen worden door grootouders, ofwel in combinatie met andere opvangvormen ofwel als enige opvanginstantie. Heel weinig kinderen (5,5%) wordt meer dan 11 uur opgevangen. Bij 7 op 10 kinderen duurde de langste opvangdag tussen de 6 en de 10 uur. De langste opvangdag duurt gemiddeld 8 uur en 28 minuten. 12,7% wordt eenmaal of meermaals per week voor 7 uur opgevangen en 3,8% wordt elke dag voor 7 uur opgevangen. Een vierde van de kinderen wordt eenmaal of meermaals per week opgevangen tot na 18 uur en 4,5% wordt elke dag tot na 18 uur opgevangen. 12,9% van de regelmatige gebruikers wordt tijdens het weekend opgevangen. Een tiende (11,7%) die regelmatig gebruikmaken werd tijdens de nacht opgevangen.
Kinderen tussen 1 maand en 3 maanden	14,7% van deze kinderen wordt regelmatig opgevangen (een stijging van 6% tegenover 2002). 69,6% maakt geen gebruik van opvang. Ongeveer de helft van deze kinderen (49,1%) wordt opgevangen door de grootouders. Ook andere familieleden nemen een deel van de opvang op zich (5,2%). De andere opvanginstanties zijn een opvanggezin aangesloten bij een dienst (28,6%), een erkend kinderdagverblijf (3,4%) of een babysit (5,2%). 96,2% wordt opgevangen in gezinsverband, meestal in informeel verband. De meesten worden deeltijds opgevangen, voornamelijk gedurende uitsluitend volle dagen.
Opvang tegen betaling?	Slechts 2,8% van de gezinnen van wie de kinderen opgevangen worden door de grootouders, moeten daarvoor betalen. Het aantal ouders dat moet betalen voor de opvang door familieleden andere dan de grootouders, ligt duidelijk hoger, namelijk 20,6%.
Het gebruik van opvang bij ziekte	Voor 47,3% bleef de opvangsituatie ongewijzigd ondanks ziekte. Dit betekent dat in de loop van de week voor 8,6% de opvangsituatie verandert wegens ziekte. De meeste wijzigingen doen zich voor bij opvang in een erkend kinderdagverblijf. In het informele circuit wordt het minste gewijzigd. Voor 53,7% van de kinderen die opgevangen worden in een gezinsmilieu heeft het ziek zijn geen gevolgen en wordt er niets gewijzigd. In groepsmilieu ligt dit percentage veel lager (32,2%). Voor 62,9% van de kinderen in de gesubsidieerde opvang veranderde de opvangsituatie bij ziekte. In de informele sector gaat het slechts om een derde. Indien de opvangsituatie van een kind verandert wegens ziekte, wordt 47,3% opgevangen door grootouders. 15% van de ouders neemt vakantie of recuperatie en ongeveer een vierde neemt sociaal verlof. Iets meer dan 20% doet beroep op meer dan één oplossing.

	Bijna 40% vindt (een) oplossing(en) binnen het gezin, 41,6% doet beroep op grootouders.
Gezins- en werksituaties van de ouders	Alleenstaanden maken minder regelmatig gebruik van de kinderopvang dan samenwonenden of gehuwden (minder van zelfstandige opvang maar meer van gesubsidieerde en informele opvang). Zowel voor alleenstaanden als voor gehuwden en samenwonenden wordt iets meer dan 70% van de kinderen opgevangen in een gezinsmilieu en een kwart in een groepsmilieu. Bij alleenstaande ouders worden kinderen meer voltijds opgevangen (meer dan vier op tien tegenover minder dan drie op tien bij gehuwde of samenwonende ouders). Alleenstaanden maken meer gebruik van atypische opvang (meer dan de helft tegenover slechts 34,5% bij gehuwden of samenwonenden). Gebruik van opvang verschilt naargelang de werksituatie van de ouders. Werkende moeders maken meer regelmatig gebruik van opvang. Wanneer de vader werkt, wordt 60% van de kinderen regelmatig opgevangen, tegenover 17,7% wanneer de vader werkloos is of een leefloon ontvangt. 33,3% van de huismannen maakt regelmatig gebruik van kinderopvang.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

/

9. Samenvatting

Om de evoluties in de kinderopvang gericht te kunnen volgen en informatie te verzamelen voor het ontwikkelen van een programmatie-instrument, werd door Kind en Gezin in het voorjaar 2004 opnieuw een enquête afgenomen met dezelfde definitie en dezelfde methodiek als de enquête van najaar 2002. De vragenlijst werd enkel uitgebreid met een rubriek over de gezins- en de werksituatie van de ouders. De enquête werd, in tegenstelling tot voorgaande jaren, afgenomen in het voorjaar (februari) gelijktijdig met de telling van de schoolpopulatie om het opmaken van statistieken te vergemakkelijken. Er werden uit heel Vlaanderen een grote groep gezinnen met kinderen tussen 1 maand en 3 jaar bevestigd. In deze bevestiging kregen ook kansarme en allochtone gezinnen een plaats. Bij deze laatste werd de vragenlijst mondeling door regioverpleegkundigen afgenomen; bij de rest van de gezinnen werd gekozen voor een telefonische enquête. De steekproef werd aselekt getrokken per provincie en per subgroep a ratio van het aandeel in de totale populatie.

In dit onderzoek wordt, op basis van de gekregen gegevens, het gebruik van kinderopvang in Vlaanderen in kaart gebracht. Het onderzoek splitst de groep kinderen op in twee subgroepen: kinderen tussen 1 en 3 maand enerzijds en kinderen tussen 3 maand en 3 jaar anderzijds. Er wordt nagegaan hoeveel ouders gebruik maken van opvang, van welke opvanginstanties, hoe vaak en hoeveel uren per week, hoeveel ouders gebruik maken van atypische opvang en wat er gebeurt met de opvang bij ziekte van het kind. Hierbij wordt telkens een vergelijking gemaakt met de bevindingen uit de bevestiging van 2002.

Uit de resultaten blijkt dat 66% van de kinderen tussen 3 maand en 3 jaar opvang gebruikt. De meeste kinderen worden opgevangen binnen het informele netwerk, dit zijn de grootouders of andere familieleden. Kansarme en allochtone gezinnen maken minder gebruik van kinderopvang dan niet-kansarme en autochtone gezinnen. Ook de gezins- en werksituatie speelt een rol. Werkende moeders maken meer gebruik van opvang dan huisvrouwen, werklozen of moeders die een leefloon ontvangen. Tevens gaan er meer kinderen waarvan de vader werkt, naar de opvang, dan kinderen van werkloze vaders of vaders die een leefloon ontvangen. Eén derde van de kinderen die regelmatig opgevangen worden, maakt gebruik atypische opvang vanuit minstens één oogpunt. Wanneer een kind ziek valt, verandert er voor ongeveer de helft van de ouders niets aan de opvangvorm. Bij noodzakelijke wijzigingen, zoekt één vierde een oplossing binnen het gezin en één vierde bij de grootouders. Tot slot worden kinderen tussen 1 maand en 3 maand slechts beperkt opgevangen.